

A nárcizmus ellenszere

Lekció: 2 Kor 12,1–10

Textus: Jer 9,22–23 (23–24)

Egészen hétköznapi kérdést hoz elő a mai ige: a dicsekvés problémáját. Nagyon hozzánőtt ez a mi világunkhoz, jelen van az akadémia világában, a feltuningolt CVk-ben, kimaxolt egyetemi rangsorolásokban. És nyilván messze azon túl is. A modern médiafelületek (Facebook, Instagram) ebből élnek, hogy minden társadalmi rétegben táplálják az önmagunk utáni mérhetetlen éhséget. Nem kielégítik, mert ezt nem lehet kielégíteni.

Számtalan tanulmány született már arról, hogy mennyire fontos ebben a világban, hogy az ember megosszon valami kiemelkedőt önmagáról: egy megváltozott, az előzőnél jobbra sikeredett profilképet, egy jól elkapott fotót magadról, vagy a gyermekekről, az unokákról, az új autóról. Természetesen, végső soron minden rólad szól. MRI vizsgálatokkal kimutatták, hogy amikor az emberek megosztanak valamit önmagukról, az agynak azok a területei aktiválódnak, mint amikor az ember eszik, vagy szexuális élményben van része.

Egy másik kísérletben részt vevő tesztalanyokat választás elé állították: választhattak aközött, hogy magukról osztanak meg információt vagy pedig, pénzbeli jutalom ellenében, inkább másokról beszéljenek egy felületen. A kísérlet szerint a tesztalanyok inkább lemondtak a pénzről, csak hogy önmagukról beszélhessenek. Úgy tűnik, hogy az agynak bármi másnál nagyobb jutalom az, ha önmagáról beszélhet másoknak. Ha önmagadról beszélhetsz olyan, mint egy dopamin adag. Talán ez magyarázza a social media eszméletlen népszerűségét is: kell egy közönség, ahol beszélni tudok... önmagamról.

Egy másik kísérletben arra kértek fel tesztalanyokat, hogy írjanak magukról egy CV-szerű esszét, készítsenek egy saját profilrajzot, mégpedig úgy, hogy az mások számára minél „érdekesebb” legyen, s közben becsüljék is meg, hogy mások mennyire fogják majd ezt értékelni. Majd egy másik csoportot

szólítottak fel, hogy értékelje ezeket a szerzők által önmagukról elkészített profilrajzokat. A kísérlet kettős eredményre vezetett. (1) kiderült, hogy minél „érdekesebb” önábrázolást írt valaki önmagáról, alapvetően annál több volt benne a dicsekvő elem. (2) De kiderült az is, hogy a személyrajz pozitív fogadtatásának szerzők általi felbecsülése és a kívülállók által készített valódi becslés köszönőviszonyban sincs egymással! Az önmagunkról alkotott kép és a mások rólunk alkotott képe közötti eltérést a viselkedéskutatással foglalkozó tudósok „empátiaűrnek” nevezik.¹ Ezt a nagyfokú eltérést úgy magyarázzák, hogy egyszerűen képtelenek vagyunk arra, hogy magunkat mások helyébe helyezzük.

De talán ennél több is van ebben a dologban: számomra inkább úgy tűnik, hogy az önmagukkal való dicsekvés az egyén túléléséért folytatott biológiai küzdelem egyik érzelmi csökevénye. A túlélésért küzdő ember nemcsak nagy akar lenni, hanem még annál is nagyobbak akar mutatkozni, s így téveszti meg a potenciális ellenfelét.

Persze, ezeket az érzéseket lehet álcázni is. S ez a fajta hengegés talán még közelebb áll hozzánk, olyan emberekhez, akiknél a dicsekvésjelző „ez illetlenség”-nevű lelki harang az átlagosnál gyakrabban szokott megkondulni. Mert amikor arról beszélsz, hogy mennyi elintéznivalód van, tulajdonképpen nem is empátiára vágysz, hanem szeretnéd, hogy észrevegyék végre, hogy te mennyire fontos ember lettél. Ha a gyermekeid sikereiről beszélsz, tudatosan vagy tudatlanul a gyermekeid szüleire szeretnéd felhívni a hallgatóság figyelmét. Csakhogy az álcázás is a megtévesztés ismerős evolúciós stratégiája. S az igazság az, hogy a hallgatóságban ennek sem sokkal nagyobb a népszerűsége.

Szóval a dicsekvés a közösségi lét egyik nagy ellenfele. Márpedig különösen az a közeg, ahol most együtt vagyunk, éppen a közösségről szól. Tehát helyben vagyunk a jeremiási igével.

De hát tényleg akkora probléma, ha azzal dicsekszem, amim van, aki vagyok? Hát nem az önbizalomhiány korunk társadalmának egyik nagy

¹ <https://www.counsellingconnection.com/index.php/2019/11/14/the-psychology-of-bragging/>

problémája? Nem fontos az, hogy teljesen tisztában legyünk értékeinkkel? Végső soron a jeremiási ige is arról beszél, hogy az ember az ő bölcsességével, erejével és gazdagságával dicsekszik. Azzal sem lehet dicsekedni, ami jogos, ami valós?

A dicsekvés lélektani elemzésében addig a diagnózisig jut el a tudomány, hogy mögötte az önbizalomhiánynak és az önbecsülés hiányának valamilyen formája húzódhat meg, amelyet az ember a dicsekvésen keresztül kommunikál a külvilág felé. Ugyanakkor fontosnak tartja hangsúlyozni azt, hogy az „egészséges” önbizalomra szükség van. Tele vannak ezzel az amerikai filmek – és itt nyilván érzékelitek, hogy milyen műfajra gondolok: „képes vagy rá, meg tudod csinálni, bízz önmagadban”.

Elég sokat keresgéltem a Szentírásban, hogy erre vonatkozóan hol találhatnék valami támpontot – de nem találtam. A Biblia nem beszél az önbizalomról, pontosabban pozitív értelemben nem beszél az önbizalomról. Mint ahogy az önmagunk szeretéséről sem. Tudom, hogy az értékválságban élő világ a „szeresd felebarátodat, mint önmagadat” krisztusi parancsból is valamilyen számomra felfoghatatlan exegetikai módszer folytán az önmagunk szeretetének a bibliai parancsát hallja ki. De ez nem erről szól. Neked nem önmagad szeretetére van szükséged, hanem a felebarát szeretetére, arra, hogy te szeress másokat. Másoknak meg arra, hogy téged szeressenek.

De a Biblia nem tud „helyes” önbizalomról sem. Csak bizalomról beszél. És meg vagyok győződve róla, hogy ennek a világnak nem az önbizalom hiánya a nagy problémája, hanem a bizalom-hiány! Nem helyes önbizalom nélkül nem tud létezni az ember, hanem bizalom nélkül lehetetlen élni. Lelki fogodzókra márpedig szükség van. De az ilyen bizalomhoz kell egy másik személy, ezt egyedül, vagy kettesben önmagaddal nem lehet csinálni.

Jeremiás könyvében egy fragmentum ez a szövegrész, némiképp elszigetelődik attól a szöveggörnyezettől, ahol most találjuk. Vannak, akik a kései bölcsélet szerkesztőinek keze nyomát látják ebben a két versben, de én

mégis inkább azoknak adok igazat, akik a prófétai világszemléletet fedezik fel e sorok mögött is. Valójában a bölcsesség / bolondság meglehetősen gyakori motívum Jeremiás prófétánál.

- Jer 4:22: Bizony, bolond az én népem, nem ismernek engem! Fiaim esztelenek, nem értelmesek! Csak arra bölcsek, hogy rosszat tegyenek, de jót tenni nem tudnak!
- Jer 5:4: Bizony szerencsétlenek ezek; bolondok, mert nem ismerik az ÚR útját, Istenüknek rendjét!
- Jer 8:7: Még a gólya is, az égen, tudja költözése idejét, a gerlice, a fecske és a daru is vigyáz, mikor kell megjönnie, csak az én népem nem ismeri az ÚR rendjét.

Van egy közös elem ebben a bolondságszemléletben: nem ismeri fel Isten cselekvését. Jeremiás keserves korban élt. Képzeljétek el, hogy folyton gyászdalokat énekelt akkor is, amikor mások az életről, szabadulásról szövögették dicső költeményeiket. Ő már akkor látta a halált az ablakoknál, amikor más senki nem. Volt bölcsesség (haditerv), volt erő (Egyiptomi segítség), s volt gazdagság, mi más kellett volna, hogy megnyerjenek egy háborút Babilóniával szemben? Minden feltétel adott volt, vágott az eszüik, időben intézkedtek, és mégis vesztek. Mindent elvesztettek.

Jeremiás korában két világ állt egymás mellett, amely egy darabig párhuzamosnak tűnik. Kora prófétáinak többsége ugyanúgy érzékelte, mint ő, hogy nincs jelen az ellenség. De ebből ők arra következtettek, hogy nem is jön. Jeremiás azt mondta: ugyan nincs itt, de útban van. Aztán amikor meg eljött, a hamis próféták azt hirdették: itt van ugyan, de elmegy. Jeremiás azt mondta: nélkületek nem megy el. Abban, ami szemmel látható volt, mindig megvolt az egyetértés. Az ideológiai háború mindig ott zajlik, ahol a láthatatlan tényezőket kell értelmezni. És ez az Isten szakterülete, ide már igazi próféta kell.

Van igazi dicsekvés is – mondja Jeremiás –, mégpedig olyan, amely kifele tekint. „Azzal dicsekedjék, aki dicsekszik, hogy elég eszes ahhoz, hogy felismerjen engem” – talán így fordíthatnánk értelemszerűen ezt a mondatot.

Azzal lehet dicsekedni, hogy valaki Isten megismeréséből csinált karriert! Mint Pál apostol. Minden olyan bölcsesség, amelyből kimarad Isten, balgaság. Minden olyan politikai elemzés, amelyből kimarad Isten, veszített csata. Minden olyan pénz, amelyből kimarad Isten, eltékozolt vagyon.

Jeremiás intelme szerint a dicsekvés alapja csakis Isten megismerése, felismerése lehet, s ez a vallás igazi lényege. Nem az, hogy te ki vagy, mennyire bölcs, hatalmas, gazdag. Hanem hogy kicsoda ő. És amit róla elmond, nem azok az értékek, amelyekkel a dicsekvők henegegni szoktak. Vagyis Isten megismerése közben értékrend változás is történik! Az igazi érték annak az Istennek az ismerete, aki kegyelmet, igazságot és jogosságot gyakorol a földön. Az „én milyen vagyok” helyett „Isten mit tesz” áll szemben itt egymással. A bölcs ember helyett Isten, aki ragaszkodik hozzád. Az erős ember helyett, Isten, aki jogosan cselekszik. A gazdag ember helyett Isten, aki igazságosságosan jár el. Nem az a kérdés, hogy te ki vagy, hanem az, hogy tudod-e, hogy Isten hogyan cselekszik? Mi az ő eljárásrendje?

Akik jobban ismerik a héber nyelvet tudják, hogy a „dicsekedni” (*hithallél*) és „dicsérni” (másvalakit - *hálal*) ugyanarról az igetőről fakad. Ugyanott kezdődik, de a cselekvés menet közben valahol célt téveszt. Az Isten dicsőítése helyett önmagához tér vissza. De számomra ez azt is jelenti, hogy a nárcizmus egyetlen, igazi ellenszere az istendicsőítés. Ha az önmagunkról írt és énekelt ódákat Isten-himnuszokra cseréljük. Ennek a helye ez a közösség, ahol mindenért, amink van, egyedül arra mutathatunk rá, aki azt adta és aki azt bármikor el is veheti. Övé egyedül minden bölcsesség, minden erő, minden gazdagság, minden dicsőség. Halleluja. Ámen.